

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

Biuletyn

DOKUMENTY ROBOCZE • EKSPERTYZY • KOMUNIKATY • OPINIE • LISTY

SERIA Z • NR 68 - 2002 • LICZBA STRON 4 (s. 567-570) • © PISM • NR EGZ. 2-15-13-20

DOKUMENTY ROBOCZE

Polityka obronna Republiki Czeskiej

Rafał Morawiec

1. Uwarunkowania i cele polityki obronnej – 2. Koncepcja – 3. Realizacja

1. Uwarunkowania i cele polityki obronnej

Dokumentem, w którym zdefiniowane zostały założenia czeskiej polityki bezpieczeństwa jest Strategia bezpieczeństwa RCz, przyjęta przez rząd Miloša Zemana 19 lutego 1999 r., a następnie znowelizowana 22 stycznia 2001 r. Wskazuje ona podstawowe interesy państwa i czynniki mogące stanowić dla nich potencjalne zagrożenie. Jednocześnie określa zadania, których realizacja przez państwo i jego obywateli ma służyć ochronie tych interesów.

Strategia bezpieczeństwa RCz rozróżnia żywotne i strategiczne interesy kraju, przy czym ich wzajemne granice są płynne, w zależności od rozwoju wydarzeń. Do interesów o żywotnym znaczeniu zalicza się zachowanie demokratycznego systemu politycznego i swobód obywatelskich oraz utrzymanie suwerenności kraju i jego integralności terytorialnej. Te interesy mają trwały charakter i dla ich obrony Republika Czeska gotowa jest do użycia wszelkich dostępnych środków, włącznie z wojskowymi.

Interesy o znaczeniu strategicznym mogą być trwale lub tymczasowe, zaś w odniesieniu do interesów innych państw tożsame, wzajemnie się uzupełniające lub przeciwstawne. Jako

jeden z najważniejszych interesów w sferze bezpieczeństwa zewnętrznego, Strategia wskazuje utrzymanie powiązań sojuszniczych w ramach NATO i umacnianie innych struktur bezpieczeństwa zbiorowego, w tym także funkcjonujących w Unii Europejskiej. Istotne znaczenie ma także utrzymanie przyjaznych stosunków z bezpośrednimi sąsiadami i pozostałymi krajami regionu.

Wskazując zagrożenia dla realizacji żywotnych i strategicznych interesów kraju, Strategia bezpieczeństwa RCz dzieli je na dwie kategorie. Pierwszą z nich stanowią zjawiska i procesy, które bezpośrednio lub pośrednio mogą negatywnie oddziaływać na funkcjonowanie państwa, społeczeństwa lub tworzących go jednostek. Tego typu zjawiska i procesy określa się jako „wyzwania dla bezpieczeństwa” (czes. *bezpečnostní rizika*). Drugą kategorię tworzą sytuacje zagrażające państwu jako takiemu, określane jako „zagrożenia dla bezpieczeństwa” (czes. *bezpečnostní hrozby*).

Wychodząc z powyższych założeń, Strategia definiuje politykę bezpieczeństwa jako „zespół działań mających na celu zapobieganie powstawaniu i eliminację czynników stanowiących ryzyko lub zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz tworzenie podstaw dla skutecznej obrony przed nimi”.¹ Jako instrumenty realizacji tych działań, dokument wymienia politykę zagraniczną, obronną, gospodarczą i sferę bezpieczeństwa wewnętrznego. Polityka obronna jest więc tylko jednym ze środków służących do realizacji polityki bezpieczeństwa. Jednocześnie ma swoje własne cele i zadania, które muszą być skorelowane i podporządkowane celom i zadaniom wytyczonym przez politykę bezpieczeństwa.

Jako podstawowy cel czeskiej polityki obronnej, Strategia bezpieczeństwa RCz stanowi ochronę suwerenności i integralności terytorialnej państwa oraz rządzących nim demokratycznych zasad, a także ochronę życia jego obywateli i ich majątku przed napaścią zewnętrzną. Warunkiem osiągnięcia tego celu jest przygotowanie koncepcyjne i współpraca wszystkich resortów uczestniczących w tworzeniu systemu obrony kraju.

2. Koncepcja

Czeska polityka obronna ma charakter ponadresortowy i w różnym zakresie dotyczy wszystkich organów administracji państwowej. Nie ulega jednak wątpliwości, że główny ciężar jej realizacji spoczywa na resorcie obrony, do którego należy opracowanie koncepcji polityki obronnej oraz koordynacja działań podejmowanych dla zapewnienia właściwego stanu obronności kraju.

Jako kraj członkowski Sojuszu Północnoatlantyckiego, przy formułowaniu celów swojej polityki obronnej Republika Czeska kieruje się postanowieniami Traktatu Waszyngtońskiego i przyjętej w 1999 r. Koncepcji Strategicznej NATO. Oprócz konieczności wywiązania się z postanowień art. 5 Traktatu, oznacza to także udział w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych na całym obszarze euroatlantyckim oraz rozwijanie partnerstwa i współpracy z obecnymi na tym obszarze krajami nie będącymi członkami Sojuszu.

Za realizację zadań wynikających z polityki obronnej odpowiedzialny jest rząd, który w sprawach dotyczących bezpieczeństwa podejmuje decyzje w pełnym składzie. Organem pomocniczym rządu w tym zakresie jest Rada Bezpieczeństwa Państwa składająca się z szefa rządu i wybranych ministrów. W jej posiedzeniach może brać udział także Prezydent Republiki.²

Najważniejszym podmiotem realizacji zadań wynikających z przyjętej polityki obronnej są siły zbrojne, których trzon tworzy Armia RCz. Do jej zadań należy obrona

¹ Zob. *Bezpečnostní strategie ČR*, na: <http://www.vlada.cz>

² Zob. Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

kraju przed zagrożeniem zewnętrznym i wykonanie zobowiązań wynikających z udziału w systemie obronnym NATO. Siły zbrojne mogą także wykonywać zadania wykraczające poza sferę polityki obronnej, prowadzone zarówno poza granicami kraju (akcje humanitarne), jak i na własnym terytorium (przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych).

Koncepcja czeskiej polityki obronnej zakłada zachowanie w najbliższej przyszłości powszechnego obowiązku obrony, przy jednoczesnej budowie podstaw profesjonalnej armii o ograniczonej liczebności, lecz dużym potencjale operacyjnym. W ramach przygotowywanej obecnie reformy zakłada się, że do roku 2006 siły zbrojne RCz składać się będą z ok. 35 tys. żołnierzy zawodowych i 10 tys. pracowników cywilnych.³ Jednocześnie ich struktura organizacyjna ma w pełni odpowiadać potrzebom wynikającym z członkostwa RCz w NATO.

Najważniejszą część sił zbrojnych stanowią będą jednostki lądowe i powietrzne o znacznej mobilności i wyposażeniu w pełni odpowiadającym standardom NATO. Ich priorytetowym zadaniem będzie udział w operacjach zbrojnych, wynikających z postanowień art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, w działaniach przewidzianych w Koncepcji Strategicznej NATO z 1999 r. oraz w operacjach prowadzonych w oparciu o decyzje Unii Europejskiej.

Obecnie obowiązujące zasady organizacyjne, sposoby przygotowania i wykorzystania czeskich sił zbrojnych są sprecyzowane w Strategii Wojskowej RCz, przyjętej przez rząd 29 marca 1999 r. i nowelizowanej w 2001 r.⁴

3. Realizacja

Jedną z konsekwencji podziału federacji czechosłowackiej na dwa niezależne państwa dokonanego na przełomie lat 1992 i 1993 było rozdzielenie jej sił zbrojnych. Zgodnie z przyjętymi wówczas ustaleniami, Republika Czeska otrzymała dwie trzecie ich potencjału. Już w pierwszym roku istnienia nowego państwa, rząd czeski podjął decyzję o budowie małej, nowoczesnej armii o charakterze obronnym, która w przyszłości byłaby zdolna do integracji ze strukturami Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej.

Utworzona formalnie 1 stycznia 1993 r. Armia Republiki Czeskiej nie spełniała tych wymogów pod żadnym względem. W jej skład – obok trzech głównych rodzajów wojsk, tzn. sił lądowych, lotnictwa i wojsk obrony powietrznej - wchodziły także jednostki obrony cywilnej, wojska kolejowe a także pododdziały ochraniające obiekty o szczególnym znaczeniu dla obronności kraju. Ogółem, czeskie siły zbrojne liczyły wówczas ponad 93 tys. żołnierzy, a na ich uzbrojenie składało się m.in.: 957 czołgów, 1 367 transporterów opancerzonych, 767 dział, 320 samolotów i 50 śmigłowców bojowych.

Realizowana od 1993 r. transformacja miała na celu zmianę tego stanu rzeczy, między innymi poprzez przejście na zgodny ze standardami NATO trzystopniowy system dowodzenia, radykalne obniżenie stanów osobowych oraz zmianę rozmieszczenia jednostek na obszarze kraju. Chodziło o taką zmianę struktury organizacyjnej, która umożliwiałaby osiągnięcie przez Armię Republiki Czeskiej jak najwyższego poziomu kompatybilności i interoperacyjności z siłami zbrojnymi państw NATO.

Przed uzyskaniem członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim, udało się osiągnąć tylko niektóre z zakładanych celów. Przede wszystkim doszło do redukcji stanu osobowego sił zbrojnych, które już w 1995 r. (czyli w dwa lata po rozpoczęciu

³ Zob. Reforma uzbrojenych sił České republiky (komentarz k materiałowi, który vláda schválila 29. srpna 2001), na: <http://www.army.cz>

⁴ Zob. Vojsková strategie české republiky, na: <http://www.vlada.cz>

reorganizacji) liczyły 67 tys., zaś w roku 2000 – 62 tys. osób. Reorganizacji uległa struktura organizacyjna sił lądowych, i to zarówno na szczeblu operacyjnym, jak i taktycznym. Doszło także do znacznej redukcji uzbrojenia, które jednak tylko w części spełnia kryteria nowoczesności.

Główną przyczyną powolnego tempa modernizacji czeskich sił zbrojnych były ograniczone możliwości państwa. Jednym ze skutków załamania gospodarczego z połowy lat dziewięćdziesiątych była znaczna redukcja nakładów na obronność. O ile jeszcze w pierwszych latach po uzyskaniu niepodległości (1993–1995) udział budżetu obronnego w PKB wynosił średnio 2,4%, to w 1997 r. spadł on do poziomu 1,66%. W następnych latach udział ten zaczął ponownie wzrastać, by w 2000 r. osiągnąć poziom 2,35% PKB.⁵ Ze względu na niedostatek nakładów finansowych, nie udało się także w pełni dostosować struktury sił zbrojnych do standardów NATO.

Przystępując do NATO, Republika Czeska przyjęła na siebie współodpowiedzialność za przyszłość i bezpieczeństwo całego Sojuszu. Tym samym zobowiązała się do uczestnictwa w tworzeniu stabilnego i bezpiecznego środowiska na obszarze euroatlantyckim. Jak dotąd, z wielu powodów Republika Czeska nie była w stanie wywiązywać się z wszystkich zadań wynikających z członkostwa w NATO. Zdecydował o tym przede wszystkim stan jej sił zbrojnych, które czeka jeszcze rozległa transformacja i modernizacja, a co za tym idzie dostosowanie do standardów obowiązujących w NATO. Zgodnie z opinią ekspertów, proces ten powinien zakończyć się najpóźniej po dziesięciu latach od uzyskania członkostwa, co w przypadku Republiki Czeskiej (a także Polski i Węgier) oznacza rok 2009.⁶

Jak dotąd, jedynym poważniejszym posunięciem rządu zmierzającym do zmiany obecnego stanu rzeczy była podjęta 10 grudnia 2001 r. decyzja o zakupie 24 samolotów wielozadaniowych marki Gripen produkowanych przez brytyjsko-szwedzkie konsorcjum BAe/SAAB. Przygotowywana, daleko idąca reforma sił zbrojnych, zakładająca między innymi ich całkowitą profesjonalizację znajduje się dopiero na etapie wstępnej dyskusji, zaś na jej pierwsze efekty trzeba będzie poczekać jeszcze kilka lat. Nie może zatem dziwić fakt, iż w 2001 r. Kwatery Główna NATO oceniła stan przygotowania czeskiej armii do współdziałania w ramach Sojuszu jako niewystarczający.⁷

⁵ Zpráva o stavu realizace Programového prohlášení a o činnosti vlády ČR, červen 2001, na: <http://www.vlada.cz>

⁶ Tomáš Horejší: *Severoatlantická alinace: česká armáda je slabá*. [w:] „Lidové noviny“, 12.03.2002, s. 3

⁷ Zbyněk Petráček: *Tři roky v NATO* [w:] „Lidové noviny“, 12.03.2002, s. 3